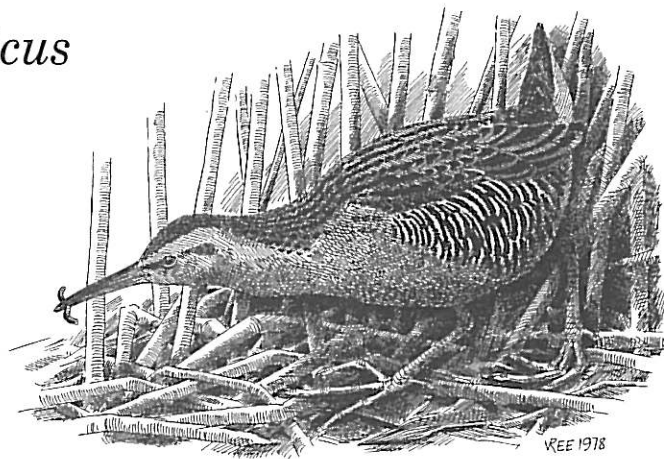

Vannrikse *Rallus aquaticus*

Global utbredelse

Vannrikse er en palearktisk art. Nominatunderarten er utbredt over hele Europa nord til Sør-Fennoskandia. Den finnes også østover gjennom Russland til steppemrådene sørvest i Sibir. Den avløses av andre underarter i Sentral-Asia og Øst-Asia, og i Island av *hibernans*.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Vannrikse har sin hovedutbredelse spredt langs kysten fra og med Østfold til og med Møre og Romsdal. Gode lokaliteter kan huse mer enn 5 par, men enkeltpar er sannsynligvis det vanligste. To samtidig bebodde reir i Lillesand i 1989 lå bare 50 m fra hverandre (R.E. Fredriksen pers. medd.). Nedenfor presenteres opplysninger fra perioden 1970-92 som supplerer og utdyper informasjonen kartet gir.

Østfold: Reir ved Gjølssjøen i Marker 1971, og voksen fugl med unger fotografert i Arekilen, Hvaler først på 1970-tallet (G. Hardeng pers. medd.). Arekilen hadde 8 par i 1980 (Viker 1990). **Oslo og Akershus:** Hekkefunn ved Fornebu i Bærum 1975, Hellesjøvannet i Aurskog-Høland 1977 og Pollevann i Ås 1981. Mange hekkeindikasjoner foreligger, særlig fra Hellesjøvannet. **Hedmark:** Vannrikse er registrert 3 steder i Stange om sommeren på 1970-tallet. **Oppland:** Hekking er sannsynlig noen få steder rundt Mjøsa og Randsfjorden. **Buskerud:** Ett ind. ble hørt ved Fiskumvannet, Øvre Eiker 13.-20.6.1980. **Vestfold:** En rekke sommerobservasjoner foreligger fra Borrevannet, Borre helt opp til 1990-tallet.

Telemark: Mulig eller sannsynlig hekking i fylkets nedre deler, spesielt ved Børsesjø i Skien. To ind. med hekkeatferd i et tjern i Bamble 16.6.1974. **Aust-Agder:** Ett hekkefunn i 1988 og 2 i 1989, alle i Lillesand. Hekkeindikasjon på 2 andre lokaliteter i 1970-årene, og på én i 1980-årene. **Vest-Agder:** Ett hekkefunn i Kristiansand 1986 og ett i Søgne 1988. **Rogaland:** Hekkefunn i Sandnes 1972, i Sokndal 1973 og i Haugesund 1975. I perioden 1987-91 er det kommet inn nær 200 observasjoner, hvorav drøyt 20 fra perioden mai-juli. Sommerobservasjonene supplerer kartet noe (O. Carlsson pers. medd.).

Hordaland: Hekkeindikasjoner foreligger blant annet fra Bergen, Sveio og Voss. **Sogn og Fjordane:** Observert i Førde 4.6.1971 og i Bremanger 24.6.1978. **Møre og Romsdal:** I perioden 1970-92 hevdet årlig 1-5 ind. territorium ved Myklebustvatnet, Herøy (A.O. Folkestad pers. medd.). Spredte hekkeindikasjoner foreligger fra flere kystkommuner. **Nord-Trøndelag:** Ett ind. ble hørt i Stjørdal 28.6.-2.7.1974. **Nordland:** Ett ind. ble hørt i Rana 11.-12.6.1977.

Vannrikse holder til i næringsrik våtmark ved både ferskvann og brakkvann, og den er i større grad enn myrrikse knyttet til områder der takrør dominerer vegetasjonen.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Den danske vannriksebestanden ble estimert til 2000 par sent i 1980-årene (Olsen 1992), og den svenske til minst 10.000 par. Antall par i Norge er i størrelsesorden 100-200.

Først og fremst skarpe lydytringer avslører den nattaktive og ellers anonyme vannrikse, som nødig tar til vingene. Det er vanskelig å få oversikt over utbredelse og bestand. I England skriver de fleste hekkefunn seg fra observasjoner av voksne med unger i utkanten av våtmarker i skumringen (Sharrock 1976). Drenering, utfylling og forurensning av hekkelokaliteter er betydelige trusler mot arten, men næringstilførsel fra f.eks. jordbruk kan ha skapt nye, gunstige biotoper. Milde vintre medfører økning i bestanden.

Hekkebiologi

Reiret plasseres godt skjult i tette forekomster av takrør, siv og starr nær vannkanten. Vegetasjonen danner ofte tak over reiret, og vanligvis trykker den rugende fuglen hardt. Eggleggingen finner oftest sted i mai-juni, men kan også inntreffe sent i april eller tidlig i august. Det er uvisst om to kull forekommer i Norge.

Etablerte par kan bli relativt tause allerede tidlig i hekkesesongen. Antakelig vil få av de tilstedeværende individene oppdages, bortsett fra på tradisjonelle og jevnlig undersøkte lokaliteter.

Avspilling av lyd på kveldstid om vinteren kan effektivt lokke fram vannrikser (R.E. Fredriksen pers. medd.). Fordi par i gunstige år ofte overvintrer og hekker på samme lokalitet, kan slike vinterobservasjoner også gi en brukbar indikasjon på hekkebestand. Spilles vannrikselyd i hekketiden, ligger reiret ofte omtrent der fuglen svarer første gang.

Trekkforhold

Vannrikse ankommer gjerne hekkeplassene i mars-april, og høsttrekket foregår hovedsakelig i september-oktober. De fleste overvintrer i Vest-Europa og Middelhavslandene, men mange prøver med vekslende suksess å overvintrer i kysttraktene i Sør-Norge. Arten er observert i samtlige av landets fylker unntatt Finnmark, men meget sjelden langt nord. Fra 1914 og opp til 1980-årene er det ringmerket innpå 60 vannrikser i Norge, men svært få gjenfunn foreligger. Gjenfunn i Norge av individer merket i Finland og Tyskland viser at i hvert fall noen av våre overvintrende fugler kommer fra utlandet (Folkestad 1991b).

Roald Bengtson og Christian Steel

Vannrikse *Rallus aquaticus*

- 6 ● Konstatert hekking
- 22 ● Sannsynlig hekking
- 24 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

